

Suomalais-virolaisia sanavertailuja

1. Suomen *kernas*, *kerno* ja viron *kõrnis* (?*körne*)

Viron sana *kõrnis*, joka Wiedemannin sanakirjassa on esitetty Lääne-maan (luoteisvir.) murreosanana *kornis* 'freundlich, leutselig, angenehm', on toistaiseksi vailla selitystä. Se esiintyy myös Gösekenin Manuctio-kieliopin (v. 1660) sanaluettelossa s. 193 freundlich | *kornis* | *armas*, 280 leutselig | *kornis*, ibid. ein leutseliger Mensch | *üx helde kornis jñimeñe*, ibid. liebliche Rede | *armas (kornis) könne*, 478 Zahm | (Mensch *mansuetus*) *kornis* | *wagga*. Wiedemannin sanakirja ei mainitse tätä sanaa Gösekeniltä lainatuksi, mutta näyttää kuitenkin siltä, että se on saatu Gösekeniltä. Muilla vanhan kirjaviron edustajilla *kornis* ei esiinny — siis se oli kai jo 1700-luvulla harvinainen. Wiedemannkin varustaa sen ristillä, ts. esittää sen kielenkäytöstä hävinneenä sanana. Koska Gösekenillä *o* on usein *õ*:nkin merkinä (vrt. esim. Manuctio 308 Neben | (*juxta*) *korwal*, Nehen | (*suere*) *omblen* | *omblema*, nehmen | *wottan* | *wotma*, Wilde Nelcken | *ollanget*, 309 Netz | (*cassis*) *worck* | *u jne.*), saattaa olettaa, että sana on tulkittava *õ*:lliseksi ja siis luettava *kornis* = *kõrnis*.

Kun alkaa tutkia tämän harvinaisen vir. sanan alkuperää, kiintyy huomio sanapesyeeseen (Lönnr.) *kernas* 'beredvillig, beredd, villig, benägen, villfarig, böjd för, nedlåtande, nedlåten' (vrt. mieluinen, altis, valmis, nöyrä, taipuvainen), *antokernas* 'gifmild, frikostig',¹ adv. *kernaasti*, *kernahasti* 'beredvilligt, villigt jne.', *kerno* = *kernas*, *antokerno* 'gifmild, frikostig, liberal', vrt. myös Chr. Gananderin sanakirjassa *kernas*, *-naan* 'villig, benägen, propensus',

ando-kerno 'gifmild' jne., Setälän SUSA 23: 1, s. 24 mukaan myös *ihmis-kerno* 'menschelieband, zahm (von tieren)'; lisätietoja ks. T. E. Karsten, Finnar och germaner 193. Puheena oleva suomen sana kuuluu ims. kielten vanhimpaan germaanisten lainojen kerrostumaan, kuten jo W. Thomsen on selvittänyt (vrt. goott. *faihu-gairns* 'girig', isl. *giarn* jne.); ks. esim. Thomsen, Samlede Afhandlinger II 186, Setälä mt. ja Bibl. Verz. 41, Collinder, Urgermanische Lehnwörter I 41, Karsten mt. Merkitysoyhtymänsä kannalta ei näytä olevan esteitä suomen *kernas* pesyeen ja viron *körnīs* (*kornīs*) sanan yhdistämiselle, varsinkaan jos ottaa huomioon, että virossa kuten suomessakin (vrt. *antokerno*, *ihmis-kerno*) puheena oleva sana on merkinnyt mm. 'givmild' (*helde kornīs*) ja 'tam, zahm' (*kornīs* | *wagga*). Viron ensi tavun *o*:kaan ei tuota vaikeuksia, sillä virossa — mikäli *õ* tässä tapauksessa ei ole kantasuomalainen (sekään ei ole aivan mahdotonta) — on joukko muitakin myöhäsyntyisiä *õ*-tapauksia, kuten esim. Wied. *verme* ~ *võrm* ~ *võrme* 'Spur', 'blutige Strieme, Wunde, blutrünstige Stelle' ja monissa allekirjoittaneen Suomi V : 10, ss. 244—259 esittämässä esimerkeissä. Vieläpä jos ensi tavun vokaalina virossa ei olisikaan ollut *õ* kuten äsken oletimme, vaan *o*, sopii viron *kornīs* muotoakin hyvin verrata suomen *kernas*, *kerno* sanoihin, vrt. vir. *hobu(ne)* ~ sm. *hevonen*, vir. *kollane*, sm. *keltainen* ym., Kettunen EKÄH 132 (§ 280).

Arveluttavalta voi tietysti tuntua *kernas* ~ *kornīs* muotoja rinnastettaessa viron *-is*-loppu, suomen *kerno* muodossa kun on todennäköisesti kysymyksessä ims. *oi*-johtopääte, kuten jo Setälä on pitänyt mahdollisena SUSA 23: 1 s. 24; myöhemminkin on niin arveltu (ks. allekirj. Eesti Keel 1932 142, 177 ja Collinder mt. 41—42). Virossa on sananloppu *-is* (vrt. tyyppiä *haeris*, *rukis*, *kallis*, *valmis*, *kaunis*) siksi harvinainen¹, ettei kai sovi ajatella sen analogiallaan kyenneen pakottamaan alkuperäistä **kõrnas* sanaa siirtymään *is*-sanojen sarjaan virossa paljon runsaammin edustettujen *as*-loppuisten sanojen sarjasta. Siksi on ajateltava, että *-is* tässä tapauksessa on kenties jo hyvin vanha, mahdollisesti lainaamisen ajoilta peräisin.

Vanhoiden germaanisten lainojen joukossa on ims. kielissä *is*-loppuisia adjektiiveja, joissa *-is* selittyy lainan antaneesta germ. kielimuodosta, mutta ne ovatkin indo-eurooppalaisia *ja*-vartaloita, joiden nominatiivi on lainan antaneessa germ. kielimuodossa supistunut *iz*-muotoiseksi ja semmoisena lainautunut ims. kieliin, vrt. sanoihin *kaunis* ja *tyyris* (*tiyris*, *tiuris*) Thomsenilla mt. 134—5, 223 ja kenties myös *huojis* (= *huokea*, *huojas*) Bibl. Verz. 26. Kuten allekirjoittanut on aikoinaan oletanut eräässä kirjoituksessaan Eesti Kirjandus -aikakauskirjassa, saattaisi viimeksimainitussa kenties olettaa *kallis* sanan analogiaa, koska murt. *huojis* 'halpa' on helposti voinut assosioitua

¹ Suomessa tätä tyyppiä on ollut runsaammin (vrt. *altis*, *tiivis*, *aulis*, *raitis*, *ruumis*), mutta useilla suomen *is*-sanoilla ei ole vastinetta virossa.

kallis sanan kanssa. Sanoille *kaunis* ja *tyyris* (*tiuris*) on mm. Collinderkin mt. 20 olettanut *iz*-päätteiset germ. lähtömuodot ja verrannut niitä kantagerm. **skauniz* ja muinaisskand. **diuriz* muotoihin. *kernas*-tapauksessa tämä *is*-toisinnon selitys tuskin kävisi päinsä, sillä tässä on kyseessä indo-eur. *a*-eikä *ja*-vartalo, nimittäin varhaisgerm. **gernaz*, **gërnaz* lähtömuoto, kuten yleensä on arveltu, vrt. mm. Kluge-Götze, Etym. Wörterbuch der deutschen Sprache s.v. *germ*.

Voisiko germ. taholla ajatella tässä tapauksessa lähtökohtana feminiinistä *iz*-loppua (> muinaisskand. *-ir*), joka olisi johtunut näiden *iz*-sanojen myöhäisemmästä sekoittumisesta *az*-loppuisiin sanoihin, mistä puhuu esim. H. Paul, Grundriss der germ. Philologie² I 608, 610? Tämä ei näytä ollenkaan varmalta ja jää germanistien punnittavaksi. Kantasuomalaisten *is*-loppuisten germaanisten lainasanojen joukossa on kaikitenkin yksi sana, joka sopii vir. *körn*is sanan kanssa rinnastettavaksi, nimittäin *kauris*: siinäkin olettaisi ims. *as*-loppua, se kun on lähtöisin germ. **χαβraz* alkumuodosta, siis *a*-vartalosta; ks. esim. Collinder mt. 27. *is*-päätteen odotuksenvastaisuudesta huolimatta ei tätä germ. etymologiaa ole epäilty; ei kai siis ainakaan loppuvokalismin takia ole syytä myöskään epäillä viron *körn*is sanasta tässä esittämäni rinnastusta.

Virossa on edellä käsitellylle sanalle homonyymi, jota ei sovi tässä huomiotta sivuuttaa, nim. (Wied.) *körn*is, gen. *körn*i (Pärnumaalta) 'locker, rösch' ja *körne* 'locker, delicat', *k. roog* 'Delicatesse'. Onko kyseessä pelkätään kaksi homonyymia, vai kuuluuko tämä jälkimmäinenkin *körn*is (*körne*) edellisten kanssa samaan etymologiseen yhteyteen? Kysymys on pulmallinen. On vaikea ajatella, että muutenkin niin harvinaisista *is*-loppuisista sanoista olisi virossa kaksi erivartaloista sanaa, joiden merkityspooletkin jonkin verran sivuavat toisiaan. Nämä äsken siteeraamani *körn*is ja *körne* saattavat kuulua yhteen, ja *körne*-variantilla on mm. merkitys 'delicat' (*k. roog* = herkkuruoka). Tämä ei suinkaan ole kaukana edellä käsitellyn *körn*is sanan eräistä merkitysvivahduksista, vrt. erittäinkin 'angenehm' (*k. roog* = alkuaan 'mieluisa ruoka'?). Saattaisi ehkä ajatella, että tässä tapauksessa alkuperäisempänä merkityksenä on ollut juuri 'mieluisa, maistuva' ja että 'locker, rösch' on siitä myöhemmin kehittynyt, koska murea ('locker, rösch') ruoka on ollut mieluisaa herkkua. Wiedemannin *rasva-körne* 'Fettrester' saattaisi kuulua samaan yhteyteen, sillä paistirasvan jäännökset ovat Virossa ennen käyneet herkusta nekin. Mutta Wiedemannilla esiintyy sitä paitsi *körne* merkityksessä 'Zerbröckeltes von getrockneten Früchten, das Angetrocknete von Speisen an den Gefässen, Ueberbleibsel' ja mon. *körn*ed 'Spreu', jotka eivät merkitykseltään enää mitenkään sovi rinnastettaviksi *kernas* pesyeeseen. Prof. Saareste on kirjeellisesti antanut käytettäväkseni kansankielestä poimi-

miansa *kõrne* sanaa koskevia tietoja, joiden mukaan viron (mon.) *kõrne(d)*, *kõrne*, *kõrne* merkityksessä 'rasvavinnud' (Etelä-Tartonmaa, Võrumaa) sekä 'kõrbenud toidujäänused, kuivanud puuviljapudemed, nõu külge kuivanud toidujäänused' hänen virolaisen käsittepiirisanakirjansa käsikirjoituksen mukaan esiintyvät kaakkois-virolaisella murrealueella, Pärnumaalla, Viljandimaalla ja Pohjois-Tartonmaalla, ja *kõrne(d)*, *kõrle* 'tuulealused terad' Etelä-Tartonmaan muutamassa pitäjässä ja Virumaan Iisakulla. Saareste selittää *kõrned* 'rasvavinnud' alkumuodosta <**kõrbned* <**korpenē*- (vrt. sm. *korveta*, *korventua* ym.). Tämä selitys sopii tietysti vain osaan *kõrne*-tapauksia ('rasvavinnud, ruoanjätteet'), kun taas *kõrne(d)*, *kõrle* 'akanat, akanajyvät ym.' jäävät ilman muuta tämän selitysmahdollisuuden ulkopuolelle. Viimeksi mainittu vaikuttaa onomatopoeettiselta sanalta ja tuntuu olevan jossain salaperäisessä, vaikeasti selitettävässä äänteellisessä yhteydessä viron *kõri-sema* 'klappern, rasseln . . .' (Wied.) verbin kanssa (*kõrne* sanan ja *kõri*-vartalon kontaminaatiota?), vrt. viron *vari* 'ausgerieseltes Getreide, abgefallene Früchte, beim Dörren des Getreides ausgefallene Körner . . .' nominin ja *varisema* 'abfallen, ausfallen, ausrieseln' verbin suhdetta.

Kirjoituksen jälkimmäisessä osassa käsitellyt etelä- ja keskivirolaiset *kõrne* sanat eivät siis voi kuulua alkuosassa käsitellyn *kõrnis* ~ *kernas* pesyeen yhteyteen, mutta sittenkin oli paikallaan mainita tuosta etelä- ja keskivir. *kõrne* sanasta tässä yhteydessä, sillä sen pärnumaalainen *is*-päätteinen toisinto (*kõrnis*) ja merkityspanuoli 'delicat' osoittanevat, että *kõrbne*- tai *kõri(sema)*-vartaloista mahdollisesti johdettu keski- ja eteläviron *kõrne* sana on luoteisvirolaisen kielialueen länsiosassa (Pärnumaalla) todennäköisesti kohdannut luoteisvirolaisen *kõrnis* (= *kernas*) adjektiivin ja sekä äänteellisesti (omaksuen *is*-lopun) että ehkä myös semologisesti kontaminoitunut sen kanssa (omaksuen abstraktimaisemman merkityksen 'delicat', joka lähentelee kielestä hävinneen vanhan *kõrnis* sanan 'angenehm, lieblich' ym. merkityssisältöä).

Muuten viron *kõrnis* sanan *e*:llinen varianttikin (*kõrne*) loppuvokaaleineen sopisi hyvin vanhan germaanisen *is*-loppuisen lainan vastineeksi. Vanhimmissa balttilaisissa ja germ. lainoissa on näet ims. taholla balttilainen *-is* ja germaaninen *-iz* tavallisesti korvattu juuri *e*-päätteellä (<-*eh*, *-ek*), kuten esim. baltt. *herne*, *käärme*, germ. *palje*, *vierre*, *kaide* ym. tapauksissa; ks. esim. Collinder mt. 20—24. Joskus ims. kielissä esiintyy näissä lainasanoissa myös *is*- ja *e*-päätteitä rinnakkain, vrt. esim. (germ.>) *tarvis* ~ *tarve*. Puheena olevassa viron *kõrnis* ~ *kõrne* tapauksessa ei sittenkään liene syytä olettaa kantasuomesta periytynyttä *e*:tä, sillä — kuten äsken näimme — mikäli *kõrnis* sanalla (mahdollisesti Pärnumaalla) esiintyy *e*:llinen variantti, se perustuu luultavasti kontaminaatioon erään toisen idästä ja etelästä päin kulkeutuneen, erisukuisen homonymin kanssa.

2. Viron *heris*, *herits* (? *örjetu*) ja suomen *herja*, *herjata*

Viron *heris*, *herits* sanapesye on harvinaisia, kirjakielen käytännöstä melkein kokonaan pois jääneitä arkaismeja resp. murre sanoja. Wiedemannin sanakirja kyllä tuntee sen seuraavissa muodoissa ja sanaliitoissa: *heris*, gen. *herise*, *herikse* ja *herits*, gen. *heritsa* 'Schelm, Bube', *pea-h.*, *igi-h.* 'Erazschelm', *heris-tükk* 'Schelmenstück, Schelmenstreich'. Siinä on *heris* mainittu myös mm. koiran nimenä. Vanhassa kirjavirossa, sekä pohjois- että etelävirolaisessa, on näitä sanoja käytetty usein, kuten seuraavasta yleiskatsauksesta käy ilmi.

G. Müllerin saarnoissa (1600—1606) VhGEG XV s. 76 *oma Libbeda kelae kawala melae nïck herrise kombe kaas* (= »lipeällä» kielellään, viekkaalla mielellään ja lurjuksen tavoillaan), 233 *se essimene Herris* (= ensimmäinen lurjus; Kristuksen rinnalle ristiinnaulitusta rikollisesta puhuen), *ibid. syss piddawat naemat se toyse Herrise ks oma palcka sama* (= silloin pitää heidän saaman palkkana yhdessä toisen lurjuksen kanssa), 319 *Mea naemat oma herrise kombel opwat* (= jota he omalla lurjuksen tavallaan opettavat), 323 *üx sesarn Herris meel* (= semmoinen lurjuksen, petkuttajan mieli), 336 *Se üx Herris kumb meddi Jssanda Christusse kaas rysti paele podi* (= yksi lurjus, joka ristiinnaulittiin yhdessä Herran Kristuksen kanssa), H. Stahlin Leyen Spiegel teoksessa (1641) 309 *omma herrise tõh kaunist ehhitama* 'den Schalck gar höfflich schmücken', saman tekijän Gesangbuch (1637) 120 *sest temma woip | omma herriso (!) tõh kaunist ehhitama* 'das mach er kan | den schalck gar höfflich schmücken', H. Gösekenin Manuctiossa (1660) 56 *Herris . . . Schelm*, 64 *herrisex . . . Schelm* (translat.), 146 *Bösewicht | Herris | sest*, 310 *nichts wehrtester | (nequissimus) | keicke höhlamb | keicke herrise herrisemb*, 350 *schand Laster | (flagitium) kurri (herrise) tõh*, 353—354 *Ein ehrlicher Mann schlägt zu | ein schelm drewet | . . . heh mees löhb | herris kockotab*, 363 *libbe keel | herrise meel* 'der Mund spricht *ave*, das Hertz *cave*', 435 *mis sa herris pöhrlet hendes n. köhheldat . . .* 'was zottestu Bube dich lange . . .', 436 *Verzweiffelter Bube | ülle andtut herris*, J. Hornungin Grammaticassa (1693) 16 *Herris* 'ein Schelm', A. Thor Hellen Anweisung -teoksen sanaluettelossa (1732) 93 *herris* 'der Schelm', adjekt. *herrine* 'schelmisch', 332 *Hea mees tootab, herris peab* 'zusagen ist herrisch, aber halten ist bäurisch (ein gut Kerl verspricht, ein Schelm hält)', 344 *Kus koera kodda, herrikse ö-maia* 'einem Buben ists gleich viel, wo er zu Hause ist (wo ist des Hundes Hauss, des Schelms Nachtlager?)', 345 *Libbe keel, herrikse meel* 'Honig im Munde, Gall im Herten', 355 *Ta on üks herris omma nahkas* 'er ist ein Schelm in der Haut'. — Nämä tiedot ovat kaikki peräisin pohjoisvirolaiselta alueelta, ja kaikissa niissä (adjekt. *herine* lukuunottamatta) on kysymyksessä -s (-kse-) johtopäätte. Etelävirolaista murre-

aluetta sen sijaan edustaa *ts*-johtiminen J. Gutsclaffin *Observationes* -kieliopin (1648) ilmoittama toisinto: s. 110 *Herritz* / *Warras*, 125 Bube *Herritz*. A. W. Hupelin *Ehstnische Sprachlehre*¹ (1780) -teoksen sanaluettelo mainitsee muodot *herris* ja *herrits* pohjoisvirolaisina ja *herritz* etelävirolaisena merkityksessä 'der Schelm, Bube, Bösewicht', vrt. siellä myös johdannainen *herritus* 'Lechtfertigheit, Bösheit jne.'

Koska ei äsken esitetylle viron sanapesyeelle ole tähän mennessä tietäköseni todettu mitään etymologisia siteitä sukukielistä enempää kuin indoeurooppalaisista naapurikielistäkään, tekisi mieli ajatella, että se mahdollisesti on johdettu suomessa tunnetusta *herja* resp. *herjä* vartalosta; vrt. Lönnr. *herja* ~ *herjä* a. 'ömkelig, föraktlig, förkastlig, skymflig, försmädlig; s. stackare, odugling, vräkling, ynkrygg, slyngel, kanalje; skamfläck, skam, smädelse', *voi herjaa* 've den stackarn!' ja siitä johdettua verbiä *herjata* 'skymfa, smäda, oqväda, skälla', adjektiivia (ja subst.) *herjakas* 'stygg, elak' ym. — Lisätietoja tästä suomen sanapesyeestä ja sen verbivastineesta *herjata* 'herjata, sättää, häväistä' karjalassa ks. Hakulisen kirjoituksesta *Virittäjässä* 1931, ss. 433—435. Verbi *herjama* on tunnettu (eri merkityksessä; suomen murteista lainattuna?) myös viron rantamurteessa merkityksessä 'hätää, torjua' jne., ks. L. Pärt, *Eesti Keel* 1924, s. 87. Semologiselta kannalta viron halveksuvansävyisen *heris*, *herits*, *herine* pesyeen ja *herjä-* (*herja-*) vartalon yhdistämistä vastaan on tuskin mitään muistuttamista. Viron sanamuodoissa on lähdeittävä *-ükse-* (*-üs*), *-itsä-* ja *-inen*-johtimista, siis kantamuodoista **herjüs* > **herjis* > *heris* (*herikse-*), (etelävir.) **herjitsä* > *herits* ja (adjekt.) **herjäinen* > *herine* (vrt. *naljainen* > *naline*, *hiljainen* > *hiline* jne.).

Mitä itse *herjä-* (*herja-*) vartalon alkuperään tulee, on Hakulinen mk. sitä perusteellisesti tutkittuaan todennut, että se on pohjoisgermaaninen lainasana, vrt. muinaisskand. *herja* 'mala mulieris appellatio' (siis kevytmielisen naisen nimitys). Jo H. J. Streng on tutkimuksessaan »Nuoremmat ruotsalaiset lainasanat vanhemmassa suomen kirjakeleessä» (1915), s. 30 oletanut *herja* tapauksessa samansuuntaista lainausta, nimittäin lainaa muinaisruotsista, ja verrannut sitä muinaisruotsin *häriare* 'hädare, försmädare', muinaistanskan *herja* 'skøge, frille' sanoihin, jotka hänen mielestensä puolestaan olisivat lainoja keskialasaksalaisesta *herge*, *herje* 'hure, concubine' sanasta. Myös Hakulinen on huomauttanut, että tämä pohjoisgermaaninen sana on suht. myöhäisiä alasaksalaisia lainoja.

Jos edellä käsitellyt suomen *herja* ja viron *heri(t)s* pesyeet etymologisesti kuuluvat yhteen ja ovat (myöhäis)kantasuomen perintöä, on tuskin mahdollista, että kyseessä olisi pohjoisgermaaninen keskialasaksasta muinaisruotsiin kulkeutunut laina, joka sitten olisi siirtynyt ims. kieliin. Viimeksi mainitussa tapauksessa olisi oletettava rinnakkaista lainautumista viroon ja

suomeen. Sekään, että viron *heris*, *herits* ja *herine* (joka varmasti viittaa kanta-vartaloon *herjä*, joka on todettu suomestakin) olisi erikseen suoraan lainattu keskialasaksasta, ei tunnu todennäköiseltä, sillä niiden johtimet (*-kse-*, *-tsä*) olivat keskialasaksalaisten lainojen viroon kulkeutumisen aikaan jo tulleet epäproduktiivisiksi, ja on siis tuskin ajateltavissa, että niillä olisi voitu edelleen johtaa keskialasaksasta saatu **herj-* vartalo. Toiselta puolen virossa on tuskin nimeksikään eteläviroon asti kulkeutuneita muinaisruotsalaisia lainoja (? vrt. *särk*, *säng*-tyyppisiä sanoja — mutta nekin saattavat olla vanhempia pohjoisgerm. lainoja), joten ei hevin tule kysymykseen sekään että kyseessä oleva sana olisi muinaisruotsista lainattu. Niinpä onkin oletettava, että käsittelemämme suomalais-virolainen pesye — jos se yleensä on lainaa — perustuu jo (myöhäis)kantasuomalaisena aikana lainattuun pohjoisgermaaniseen **herj-* vartaloon, ts. vartaloon, joka pohjoisgerm. kielissä ei olisikaan suhteellisen myöhäinen laina keskialasaksasta, vaan vanhempaa perua. Käykö päinsä olettaa semmoista vartaloa muinaisskand. kielissä, jää tietysti germanistien ratkaistavaksi. Ja siitä ratkaisusta riippuu myös ainakin osittain tässä esittämämme selityksen kohtalo. Jos ei käy päinsä tässä olettaa kantasuomalaisista pohjoisgermaanista lainaa, on koko puheena oleva pesye pikemminkin omaperäinen, itämerensuomalainen.

herja- pesyeellä saattaa virossa olla lisäksi vielä eräs haarautuma, jota ei ole Wiedemannin sanakirjassakaan, mutta joka on tuttu ainakin Pohjois-Tartonmaalla (esim. Kudinan kunnassa), nim. *õrjetu* 'juro, pahankurinen, häijy'. Semologisesti on kyllä mahdollista lukea se *herja* pesyeeseen, sillä samanlaisia merkityksen vaihteluja 'häijy' ~ 'häpeä(linen)' ~ 'roisto, lurjus' esiintyy muutenkin (vrt. esim. vir. *kuri* 'häijy' ja *kurjategija* 'rikollinen, roisto', *tige* 'häijy' ~ murt. *tigo* 'häpeä, häväisy' ym.). Näyttää mahdolliselta, että se on deverbaalista alkuperää, ehkä nimenomaan *herjata* (**hõrjata*) verbin partisiippi, jossa *-etu* on laajentunut suffiksiksi yleisen virolaisen karitiivadjektiivityypin *armetu*, *oimetu* analogian vaikutuksesta samoin kuin esim. viron *kuivetu* 'kuivahko, hintelä' tapauksessa (vrt. verbiä *kuivata*). Myös saattaisi tässä yhteydessä ajatella verbiä **hõrjendama*, **herjentä-*, jonka vanha konsonanttivartaloisen partisiippi olisi voinut kuulua **hõrjetud*.¹ Ensi tavun *õ* selittyy samoin kuin edellä sanassa *kõrnis*. Wiedemannilla esiintyvä *hõris*, gen. *hõrise* 'Zänker, Brummer', (vanh.) *äris-inimene* 'Lärmmacher, zänkischer Mensch' ja (Saarenmaalta) *hõrine*, gen. *hõrise*, *hõritse* 'vedriesslich, brummig', *h. härg* 'stössiger Ochs' kuuluvat luultavasti yhteen tämän *õrjetu* adjektiivin kanssa. Wiedemannilla on kyllä merkitykseltään läheinen verbikin *hõrisema* 'brummen, murmeln, röcheln, schwatzen' (vrt. myös *härisema*; koirista), mutta se ei

¹ Näistä partisiipeista ks. allekirj. Vir. 1951 s. 439.

johto-opillisista syistä voi tulla kysymykseen *höris* ja *hörine* nominien lähtökohtana ja on todennäköisesti äänteellisen läheisyytensä vuoksi vain voinut vaikuttaa *höris*, *häris* ja *hörine* sanojen merkityspuoleen. Itse asiassa *höris*, *häris* ja *hörine* ovat *heris herine* sanojen tarkkoja äänteellisiä vastineita, siis *herja-* (*hörja-*) vartalon johdannaisia nekin. Näin ollen myös ne puolestaan osoittavat, että virossa on *herja-* pesyeellä kaksi eri merkityspuoliin kehittyntä johdannaisryhmää (yhtäältä *heris*, *herits*, *herine* ja toisaalta *örjetu* < **hörjetu*, *höris*, *hörine*) ja että siitakin syystä tämä sanapesye virossa on vanhempi kuin sikäläiset runsaat alasaksalaiset lainasanat ja on yhdessä suomen *herja-* pesyeen kanssa peräisin jo kantasuomesta. Myös virossa *äris* muoto on *heris* sanan tarkka äännevastine, siinä kun vain kuvastuu pohjoisviron tunnettu *er-* < *är-* äännevuoto (vrt. vir. *ära* 'pois' ~ sm. *erä*, *värav* ~ sm. *veräjä* ym.).

JULIUS MÄGISTE